

У такий спосіб ми пройшли по колу, визначивши важливість і нагальну необхідність своєчасного врахування (до того ж на сучасній науковій основі!) як безпосередньо інтегруючих моментів (наприклад, розповсюдження ідей громадянського гуманізму), так опосередковано інтегруючих, що мають деякі зовні вияви протилежного спрямування (аналіз і своєчасне врахування аспектів ментального порядку). На сучасну українську інтелігенцію вже вкотре покладається особлива роль інтегратора і активатора зусиль з примирення і єднання «верхів» і «низів», унітаристів і федералістів, «батьків» і «дітей», західників і східняків з їх різною зовнішньою орієнтацією. Сподіваємось, що на цей раз результат буде більш оптимістичним і матеріалізованим в межах найближчого, досяжного оком і розумом, часового простору. А спільною стане орієнтація на добробут всього народу на цілісному українському просторі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Васькович Й. Правосвідомість та її вплив на менталітет українського народу // Право України. – 1998. - № 6. - С.110- 116; Грицак Я. Формування модерної української нації. – К., 1996; Грицак Я. Східна Європа як інтелектуальна конструкція // Критика. – 1998. - № 11. – С.17- 25; Максимов С. Правова реальність: Современный опыт философского осмысления – Х., 2002; Маланюк Є. Малоросійство // Книга спостережень. – К., 1995. – С. 219 - 233; Маланюк Є. Загублена українська душа. - 2-е вид.- К., 2004; Онищенко І. Етно- та націогенез в Україні: Етнополітологічний аналіз. Монографія. – К., 1997; Шкляр Л. Етнонаціональні чинники державотворення: Політологічний аналіз. - К., 1996; Юрій М. Соціокультурний світ України. – К, 2004; Юрій М. Етногенез та менталітет українського народу. – 3-є вид. - К., 2005; 2. Донцов Д. Де шукати наших традицій. – 2-е вид. - Л., 2005; Кульчицький О. Риси характерології українського народу // Енциклопедія українознавства. – Л., 1993; Кульчицький О. Світовідчуження українців. Українська душа. – К., 1998; Мірчук І. Світогляд українського народу // Наукова збірка Українського вільного університету – Прага, 1942.; 3. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури. – К., 1996; Пахомов Ю., Кримський С., Павленко Ю. Пути и перепутья современной цивилизации. – К., 1998; Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика. – К., 2001; 4. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика. – С. 25 – 26, 27; 5. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. – К.-Філадельфія, 1995. – С.IX; 6 Там само. – С.XI; 7 Там само. – С.XX; 6. Там само. – С.XI; 7. Там само. – С.XX; 8. Андрухович Ю. Дванадцять обручів. – К., 2006. – С.16; 9. Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія. – Ч.1. – К., 1995. – С.27, 263; 10. Там само. – С.173.

М.Х. Комісарчук

УКРАЇНЬСКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ Й ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ

Складний і неоднозначний шлях у минулій та сьогоденній історії України. Тривалий час бездержав'я, існування в ролі слухняного холопа породило рабську психологію наших співвітчизників, втрату впевненості й віри в свої власні сили, властивість пристосовуватися до існуючих умов. А чисельні колонізатори робили все від них залежне, щоб висмоктати з нашого народного організму все краще, щоб забрати на свій бік найталановитіших, найавторитетніших. Скільки разів ми втрачали свою національну еліту! Скільки разів нас рвали на частини, розтягували на різні конфесії, полонізували, русифікували, протиставляли одне одному! Скільки разів нас переконували, що ми ниці, нікчемні, ні на що не здатні без сильних покровителів, яких нам нав'язували іззовні!

«Держава Україна без національної еліти біля її керма – не національна держава; народ, нація без національної еліти – збіговисько безбаченків, а суспільство – конгломерат космополітів; релігійні діячі без національної еліти – каста лжепророків. Без еліти неможливий розвиток»¹.

За радянської влади національна інтелігенція зазнала гонінь і репресій не менше, ніж за царату. Наприкінці лютого 1923 р. циркуляр В.Леніна до ГПУ вимагав постановки терору на «наукову основу» відповідно до категорій населення: перший етап – усі колишні члени дореволюційних партій; другий етап – усі колишні члени монархічних спілок та організацій; третій етап – усі колишні представники старої аристократії та дворянства і їх прибічники; четвертий етап – усі, хто не поділяє політики КПРС. Всі, хто належав до цих категорій, проголошувались таємними ворогами режиму і підлягали ліквідації.

Антиморальний план був конкретизований і деталізований Сталіним. За роки сталінського режиму проти української інтелігенції було здійснено щонайменше три хвилі репресій: перша – 1929-1933 рр. – разом із селянами-господарями була знищена найбільш радикальна й національно безкомпромісна інтелігенція; друга – 1936-1938 рр. – усунення інтелігенції, що рясно піднялася в період «українізації»; третя – 1944-1947 рр. – масовий вивіз освічених українців із Західної України. У 1960-1970-і рр. проти свідомих культурних діячів була розгорнута відкрита боротьба.

Пригадаємо долю нашого земляка Василя Стуса. Його і подібних до нього свідомо знищували як небезпечних для режиму, бо вони несли правду в люди, сприяли розвитку їхньої самосвідомості. Активно впроваджувалась політика злиття мов і народів. Зрозуміло: усіх не знищиш, до 30 відсотків – можна, решту – асимілювати, утилізувати. Видатний науковець М. Бернштам з цього приводу додає ще й таке: фізична і фізіологічна наруга витворює нове співвідношення між тілесним і душевним в людині. Катування і страх перед ним породжують нові інстинкти, нові рефлексії, нові психологічні зв'язки. Злам веде до нової перебудови. Як результат – стара психіка зникає, а порожнє місце заповнює антилюдська ідеологія. Формується істота не людського, а післялюдського біологічного виду. І що характерно: перевиховання цього виду справа безнадійна. Опора тільки на молодь.

Сьогоднішній українець за межами дому в будь-якому обласному чи промисловому центрі, а тим більше в столиці, потрапляє в іншомовне оточення і мусить, як у чужій країні, переходити на мову «великого сусіда». Такі типи безладної сумісності двох мов виникають, як правило, в колоніальних країнах і називають їх «суржиками». Як неправильний різновид мовлення, суржик є об'єктом для глузування. Люди дружно сміються з недорікуватої Верки Сердючки, «кроликів», «довгоносикиків», «золотих гусаків» та інших подібних «знаменитостей». А найголосніше регоче з нас північний сусід, для якого ця «гумористична» продукція є засобом висміювання нормативної української мови з метою утримати в масовій свідомості старий колоніальний стереотип.

На превеликий жаль, нечітко розуміють такий стан у мовному середовищі навіть автори Національної доктрини, де практично без змін зберігся розділ «Мовна стратегія в освіті», в якому йдеться не про стратегію як завдання на перспективу, а про збереження того становища, що існує в Україні сотні років². По-друге, потрібний державний захист нашої мови від засмічення іншомовними словами. Сучасна преса і телебачення широко, але часто-густо невинувато вживають іншомовні вислови, відкидаючи свої переконливі, духовно насичені терміни, можна навіть говорити, що це стало своєрідною модою доморощених «інтелектуалів». «Це ж треба бути такими «віртуозами», – пише відомий літературознавець, член АПН України В.Дончик, – аби випробувані світом принципи й засади цивілізованого світу в прикладанні до українців потрактувати на протилежне, щоб справді, де українці ступають на крок по шляху створення власної держави, заносити над головою – іменем демократії – заборонений жезл. Національна держава? Ні, громадянське суспільство. Національне суспільство? Ні, загальнолюдські цінності. Українська держава? Тільки за політичним, а не за етнічним принципом. Державність української мови? Дерусифікація? Ні, це порушення прав особи. Титульна нація? Ні, це порушення, це загроза, це націоналізм³.

Дива та й годі. В усіх на все є права, навіть на те, щоб принижувати та ображати українців, на те, щоб спотворювати образ Шевченка чи Лесі Українки, на те, щоб кожен крок відродження своєї рідної мови в своїй Україні зустрічати галасом про «примусову українізацію», тільки у нас, представників титульної нації, у своїй державі немає ніяких прав.

Занепокоєння викликає ще одна риса українців. Майже 700 років бездержавного життя породило в їх менталітеті злочинну байдужість до всього національного. Натомість побудувати сучасну українську державу можуть лише справжні, дійові патріоти. Виховати українця, беззастережно відданого нації та справі національної державності, – це першочергове завдання сучасної української інтелігенції.

Вирощена нами еліта мусить знайти засоби розв'язання проблем, перед якими ми сьогодні пасуємо. Єдності нації заважає вікова погана звичка довго носити камінь за пазухою. У роки світових воєн наші предки вимушені були боротися один проти одного, захищати інтереси своїх гнобителів. Не вина, а біда воїнів УПА і всієї України в тому, що їх війни не закінчилися розпадом імперій і здобуттям Україною незалежності. Не вина, а трагедія солдат Червоної Армії, які впроваджували радянський порядок на території Західної України, в тому, що вони діяли за законами воєнного часу, який нав'язав їм тоталітарний сталінський режим. Вони знищували „ворога» на його території з вірою в те, що розправляються з прибічниками фашизму, зрадниками Батьківщини і класово ворожими елементами.

Син і внук учасників Великої Вітчизняної війни, голова ліберально-демократичної партії України І. Душин наголошує, що ветерани УПА і ветерани Червоної Армії ніколи не зможуть простити один одного не тому, що їх позиції непримиримі, а тому, що вони не сварились. Велика Вітчизняна війна і національно-визвольний рух ОУН-УПА були різними війнами, особливо стосовно ціни питання, яке вирішувалось в ході цих війн.

Солдати Червоної Армії спільно з іншими арміями антигітлерівської коаліції врятували світ від нацизму – жакливого людиноненавистницької ідеології, носії якої хотіли знищити і перетворити у

рабів цілі народи. Війна УПА була війною локальною, війною проти обох тоталітарних ідеологій - і сталінського комунізму, і гітлерівського фашизму⁴.

Країну все більше і більше засмоктує кримінал. Наші люди шукають заробітку за кордоном, згодні там тяжко працювати за гроші замість того, щоб зробити добро у власній хаті.

А на чому конкретно слід зосередити зусилля української інтелігенції сьогодні? Серед нагальних завдань, на нашу думку, слід виокремити наступні: забезпечити випуск періодичних видань, які за якістю форми і змісту, за аргументацією подій були б на голову вище від іншомовних видань; на телебаченні працювали виключно рідною мовою, щоб демонструвалися найкращі вітчизняні фільми, вистави, добре продумані молодіжні передачі, які б прищеплювали гордість за нашу історію; відродити хоч одну українську кіностудію, винести на суд глядача гарну продукцію в історичному й сучасному плані; розкрити широкий спектр класичної й сучасної української літератури, вивести із глухого кута твори В. Симоненка, Л. Костенко, В. Стуса, інших талановитих авторів; розширити поле української музики на радіо, на дискотеках, у молодіжних програмах; створити активну конкуренцію шовіністичним програмам, захопити світогляд молодого покоління патріотичними передачами, високохудожніми інформаційними блоками в усіх сферах суспільного життя; відмовитися від реклами іноземними мовами; активно пропагувати своїх героїв, своїх подвижників; дати школярам і студентам всю необхідну літературу, всі потрібні технічні засоби, створити нормальні умови для діяльності педагогічних колективів, морально і матеріально підняти роль учителя, викладача, вихователя.

І нехай в основу діяльності кожного українського інтелігента-патріота ляже кредо М. Драгоманова, висловлене ним напередодні ХХ ст.: «Освічені українці, як правило, трудяться для всіх, тільки не для України і її народу: треба не кидати української справи. Треба усвідомити, що кожна людина, яка виїжджає з України, кожна копійка, що витрачається не для українських цілей, кожне слово, сказане не українською мовою, є марнуванням капіталу українського народу, а за даних обставин кожна втрата є безповоротною»⁵.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Белебих І.О. Українська еліта. – К., 2003. – С.13; 2. Закон України „Про статус державної мови» // Освіта. –1985. – 15 черв.; 3. Українознавство: Хрестоматія. - Кн. 1. - К., 1996; 4. Душин І. Помилка року // Комсомольская правда. – 2005. – 17 окт.; 5. Драгоманов М. Вибране. - К., 1991.- С.189

О.З. Медалієва

МАТЕРІАЛИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НОВОРОСІЙСЬКОГО ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА

Новоросійське історико-філологічне товариство (далі НІФТ) належить до тих громадських історичних об'єднань, діяльність яких ще широко не досліджується українськими дослідниками. У певній мірі цей факт можна пояснити тим, що у ХІХ та на початку ХХ ст. в Одесі активну й результативну наукову роботу проводила інша історична громада – Імператорське Одеське товариство історії та старожитностей. НІФТ було створене у 1888 році з ініціативи професорів Новоросійського університету І. Некрасова, О. Кочубинського, В. Шерця, О. Трачевського, Ф. Успенського, Л. Воеводського, О. Кіріпнікова, Г. Перетятковича, Е. фон Штерна та протоієрея В. Войтковського, який залишив свій важливий і вагомий внесок у розвитку історичних, філологічних і педагогічних наук. Незважаючи на нетривале порівняно з іншими товариствами існування НІФТ (1888–1917 рр.), його друкований збірник наукових праць – „Летописи Историко-филологического общества при Новороссийском университете», неопубліковані архівні матеріали діловодства Товариства, листування, а головне, внесок у розвиток української науки заслуговують на детальніший розгляд та аналіз.

Приємно відзначити, що за останній час сучасна українська історіографія поповнилася фаховими дослідженнями з історії таких громадських об'єднань істориків ХІХ – початку ХХ ст. як: Одеське товариство історії та старожитностей, Історичне товариство Нестора-літописця, Наукове товариство ім. Шевченка, Харківське історико-філологічне товариство, Ніжинське історико-філологічне товариство, Українське наукове товариство тощо. Водночас, у ній відсутнє цілісне та комплексне дослідження, присвячене історії та діяльності НІФТ, хоча окремі аспекти функціонування та оцінка наукової спадщини Товариства була дана у наших¹ та О. Нагірняка² публікаціях. Власне,